

SLOVANSKÁ BOHOSLUŽBA V ČESKÉ ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVI V SOUČASNOSTI JAKO CYRILOMETODĚJSKÉ DĚDICTVÍ¹

Slavonic Liturgy in the Present-Day Czech Roman Catholic Church As a Legacy of Cyril and Methodius

Miroslav Vepřek

DOI: 10.17846/CL.2016.9.1.192-198

Abstract: VEPŘEK, Miroslav. *Slavonic Liturgy in the Present-Day Czech Roman Catholic Church As a Legacy of Cyril and Methodius*. The article is dedicated to the phenomenon of Roman Catholic liturgy in the Church Slavonic language in Bohemia and Moravia and to the contemporary possibilities and ways of its liturgical use. In particular, the liturgical texts compiled by Vojtěch Tkadlčík in the second half of the twentieth century (traditionally called “Glagolitic Missal”) are presented in the paper. Although the Missal is only of recent origin, it directly follows the Cyrillo-Methodian tradition from the second half of the ninth century. The liturgical text used in the Mass follows the Cyrillo-Methodian language (Old Church Slavonic), although its form has been specifically modified on the basis of the later language development. Croatian Church Slavonic missals represent an important source for the textual composition of the Glagolitic Missal.

Keywords: *Church Slavonic, Glagolitic Missal, Vojtěch Tkadlčík*

Abstrakt: VEPŘEK, Miroslav. *Slovanská bohoslužba v českej rímskokatolíckej cirkvi v súčasnosti ako cyrilo-metodské dedičstvo*. Článok je venovaný fenoménu rímskokatolíckej bohoslužby v cirkevnoslovanskom jazyku v Čechách a na Morave so zameraním sa na súčasné možnosti a spôsoby liturgickej praxe. Predstavené sú predovšetkým bohoslužobné texty zostavené Vojtechom Tkadlčíkom v druhej polovici 20. storočia, tradične označované ako tzv. Hlaholský misál. Napriek tomu, že tento misál vznikol až v nedávnej minulosti, priamo nadväzuje na cyrilo-metodskú tradíciu siahajúcu svojim pôvodom do druhej polovice 9. storočia. Bohoslužobný text, používaný v omšovej liturgii, nadväzuje na cyrilo-metodský jazyk (staroslovenčinu), aj keď jeho podoba bola cielene upravená na základe neskoršieho jazykového vývoja. Výrazným inšpiračným zdrojom misálu (predovšetkým v textovej rovine) boli tiež chorvátske cirkevnoslovanské misály.

Kľúčové slová: *cirkevná slovančina, hlaholský misál, Vojtěch Tkadlčík*

Užití původem cyrilometodějského jazyka v liturgii, na rozdíl od jiných slovanských zemí, nevychází v českém prostředí nepřerušenu tradici. Po období velkomoravském byla staroslovenština přenesena do raného přemyslovského státu v Čechách (dle některých údajů v dobových kronikách

¹ Tento článek vznikl v rámci projektu GAČR č. 13-09671S *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – nová církevní slovanština v současných českých římskokatolických liturgických textech*.

se tak stalo již za života Metodějova v souvislosti s pokřtěním knížete Bořivoje), kde plnila funkci domácího spisovného a též liturgického jazyka. Nejznámějším střediskem církevněslovanské² kultury se pak v polovině 11. století stal Sázavský klášter. Jeho slovanská éra byla pak ukončena na přelomu let 1096/1097 v ovzduší západních církevních reforem iniciovaných zejména papežem Řehořem VII.³

Krátkého a silně omezeného obnovení církevněslovanské liturgie v českých zemích bylo dosaženo privilegiem získaným římským císařem a českých králem Karlem IV. v polovině 14. století. Karel IV. povolal do Prahy chorvatské benediktiny slovanského obřadu, pro něž v roce 1347 založil klášter Na Slovanech (později zvaný Emauzský). Zde byla pěstována církevní slovanština chorvatské redakce, a to nejen v písemnictví, nýbrž také v liturgii. Toto privilegium se však týkalo pouze tohoto kláštera, přičemž většinou se samozřejmě na českém území uplatňovala dominantní latinská bohoslužba.

Členy konventu Emauzského kláštera se postupně stávali také Češi, což přispělo ke skutečnosti, že se klášter stal významným kulturním centrem napojeným též na nově vzniklou pražskou univerzitu. Mimo jiné zde vznikla nová zpracování církevněslovanských liturgických textů, jež si zřejmě vyžádala domácí tradice (oficium o sv. Vítu, oficia o sv. Cyrilu a Metoději⁴), avšak pro českou středověkou kulturu je důležitý fakt, že se užívalo hlaholice pro záznam staročeských textů, pro něž dosavadní úzus znal jen latinu ve sprežkovém pravopisu. Tyto snahy vyvrcholily zejména sepsáním staročeské *Hlaholské bible* (dochované ovšem pouze neúplně a ve zlomcích⁵) a podle některých badatelů mohlo mít setkání staré češtiny s hlaholicí i přímé důsledky pro vynález diakritického pravopisu,⁶ jehož autorství se nejčastěji připisuje Janu Husovi.

Emauzský klášter svoji důležitou úlohu ztratil v první polovině 15. století, a to poté, co se jeho osazenstvo přidalo v období husitských bouří na stranu utrakvistů. Povědomí o církevněslovanské vzdělanosti sice přetrvalo ještě zhruba dvě staletí (bohatá klášterní knihovna obsahující církevněslovanské a staročeské hlaholské rukopisy byla zničena až s vpádem pasovských vojsk do Prahy roku 1611), avšak pokud je nám známo, liturgie v církevní slovanštině již od těch dob pěstována nebyla. V užívání slovanské římskokatolické bohoslužby v českých zemích tak nastala dlouhá cizura, a to prakticky až do konce 19. století, kdy začaly mezi českými římskokatolickými kněžími sílit myšlenky po znovuzavedení bohoslužebného jazyka bližšího národnímu jazyku, než latina. Jistě se tak stalo v souvislosti s velkými oslavami tisíciletého cyrilometodějského jubilea a taktéž s postupně získávanými poznatky o podobě liturgie u římskokatolických Chorvatů.

Velmi významnou úlohu v tomto období sehrál český slavista a kněz Josef Vajs (1865 – 1959), který byl vynikajícím znalcem charvátskohlaholského písemnictví a též vydavatelem řady středověkých církevněslovanských památek liturgické a biblické povahy. Po vzniku samostatné

² V souhlasu s pojetím F. V. Mareše užíváme pro fázi nejstaršího spisovného jazyka v Čechách v 11. století termínu církevní slovanština, srov. MAREŠ, František Václav. *Církevněslovanské písemnictví v Čechách*. In BLÁHOVÁ, Emílie – VINTR, Josef (eds.). *Cyrilometodějská tradice a slavistika*. Praha 2000, s. 256-267.

³ V této době byla provedena unifikace římskokatolického ritu v celé západní církvi, potlačováno bylo nejen užití domácího slovanského jazyka v liturgii, ale též variantní rity jako mozarabský či ambroziánský – srov. např. ADAM, Adolf. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha 2008, s. 44; BERGER, Rupert. *Liturgický slovník*. Praha 2008, s. 250.

⁴ Srov. TKADLČÍK, Vojtěch. K datování hlaholských služeb o sv. Cyrilu a Metoději. In *Slovo. Časopis staroslavenskoga instituta*, roč. 27, 1977, s. 85-128.

⁵ Edice i podrobné analýzy publikovala zejména L. Pacnerová, viz PACNEROVÁ, Ludmila. *Staročeské hlaholské zlomky (kritické vydání)*. Praha 1986; PACNEROVÁ, Ludmila. *Česká bible Hlaholská (Bible Vyšebrodská)*. Praha 2000.

⁶ Srov. MAREŠ, František Václav. Emauzské prameny českého diakritického pravopisu. In BLÁHOVÁ, Emílie – VINTR, Josef (eds.). *Cyrilometodějská tradice a slavistika*. Praha 2000, s. 521-526.

Československé republiky, kdy mimo jiné sílily požadavky kněží i veřejnosti po národním jazyku v bohoslužbě, odešla z římskokatolické církve řada kněží a založila církev československou. Pro kněze a věřící, kteří zůstali věrni Římu, bylo dosaženo jen velmi omezeného povolení ke sloužení bohoslužeb v církevní slovanštině. Toto privilegium bylo schváleno v roce 1920⁷ pro několik svátků českých a moravských patronů (sv. Cyrila a Metoděje, sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Prokopa a sv. Jana Nepomuckého) na osmi vybraných místech v Čechách a na jednom na Moravě, a to podle misálu chorvatsko-církevněslovanského, který pro Chorvaty vydal a upravil J. Vajs. Poněvadž však mezi církevní slovanštinou chorvatského typu a současnou češtinou existuje řada jazykových rozdílů, přistoupil posléze Vajs k určité bohemizaci misálu. Počeštěné liturgické texty sestavil a publikoval v definitivním znění v roce 1922.⁸

Vajsovy liturgické texty se však v praxi příliš neuchytily a při uplatňování privilegia z roku 1920 byl užíván spíše misál chorvatské redakce. Podle F. V. Mareše byla příčinou mimo jiné i skutečnost, že Vajsův „*postup byl značně akademický a nepřizpůsoboval dostatečně jazyk nynější češtině.*“⁹ V. Čermák nahlíží na tuto problematiku také z jiného úhlu pohledu: „Stanovený standard však zřejmě nespĺňoval představy některých teologů o podobě slovanského liturgického jazyka a o jeho ideovém napojení na tradici, které by umožnilo více zdůraznit starobylost vlastních, domácích kořenů obsažených ve velkomoravském a českokírkevněslovanském písemnictví do 11. století.“¹⁰

Zhruba od padesátých let dvacátého století začal připravovat novou podobu českokírkevněslovanských liturgických knih římskokatolického obřadu Vojtěch Tkadlčík (1915 – 1997). První verze misálu, pro nějž se stejně jako pro další znění vžilo označení *Hlaholský misál*,¹¹ byla sestavována podle předkoncilních liturgických textů (tzv. tridentského misálu). Dokončena byla pro jubilejní cyrilometodějský rok 1963 a v tomto roce byla též prostřednictvím delegace československých biskupů na zasedání druhého vatikánského koncilu odeslána do Říma s nadějí na schválení a udělení privilegia. K schvalovacímu procesu však nedošlo, mimo jiné i z toho důvodu, že ve stejném období se odehrály na koncilu důležité liturgické reformy – připomeňme zejména vydání důležité konstituce *Sacrosanctum Concilium* o posvátné liturgii, která v podstatě odstartovala převratné změny v římskokatolické bohoslužbě, jež vyvrcholily nejen vydáním nového latinského misálu Pavla VI. v roce 1970,¹² ale též velmi důležitým zavedením národních jazyků jakožto jazyků liturgických. Text *Hlaholského misálu* z roku 1963 tak zůstal pouze ve strojopisu, jenž se dodnes zachoval pouze v jediné známé verzi v katalogu knihovny Centra Aletti Velehrad-Roma v Olomouci.¹³

Na základě reformovaných liturgických knih připravil V. Tkadlčík na počátku sedmdesátých let 20. století novou verzi misálu. Privilegium bylo vydáno výnosem Kongregace pro bohoslužbu

⁷ Jeho plné znění bylo mimo jiné v latinském originále i v českém překladu otištěno v časopise Cyril pod příznačným názvem *Český a staroslovanský jazyk v liturgii*. (In Cyril, roč. 46, 1920, č. 5-6, s. 49-51).

⁸ VAJS, Josef. *Služebník. Čin i Pravilo Mši Misala Rimskago Slověnskym Jazykom i Mša Svätcem Vlašča Češkago – Ordo et Canon missae e missali romano slavonico cum missis sanctorum e proprio Bohemiae*. Praha 1922.

⁹ MAREŠ, František Václav. Vajsova česká redakce nové církevní slovanštiny. In BAUEROVÁ, Marta – ŠTĚRBOVÁ, Markéta (eds.). *Studia palaeoslovenica. Sbornik studií věnovaných k sedmdesátinám univ. prof. Dr. Josefa Kurze*. Praha 1971, s. 225.

¹⁰ ČERMÁK, Václav. K pojetí nové církevní slovanštiny v areálu Slavia orthodoxa a Slavia latina. In *Slavia*, roč. 77, 2008, s. 36.

¹¹ Pro římskokatolickou mši slouženou církevněslovanským jazykem je v prvním oficiálním vydání misálu z roku 1972 (srov. níže) stanoven termín „hlaholská mše“, viz *Rimskij misal slověnskym jazykem izvoljenijem Apostolskym za Archibiskupiju Olomuckuju iskusa dělja izdan*. Olomouc 1972, s. 188.

¹² *Missale Romanum, editio typica*. Roma 1970.

¹³ Podrobněji viz VEPŘEK, Miroslav. Neznámá verze církevněslovanského římskokatolického misálu Vojtěcha Tkadlčíka z roku 1963. In *Slovo. Časopis staroslavenskoga instituta*, roč. 65, 2015, s. 87-107.

ze dne 21. června 1971 a o rok později vychází *Rimskij misal slověnskym jazykem izvoljenijem Apostolskym za Archibiskupiju Olomuckuju iskusa dělja izdan*.¹⁴ Tento misál, psaný latinkou, byl, jak z názvu ostatně explicitně vyplývá, určen „na zkoušku“ pouze pro olomouckou arcidiecézi. Do značné míry navazoval na starší práce Josefa Vajse, ale i na archaičtější církevněslovanské prameny. Ještě v souladu s předkoncilními zvyklostmi obsahoval také texty k bohoslužbě slova – tedy příslušné perikopy k liturgickým příležitostem v misálu zahrnutým. Mši podle tohoto misálu bylo možno sloužit v den památek, svátků a slavností šestnácti světců,¹⁵ případně též v jiné dny jako mše votivní, a každá liturgie podléhala ohlašovací povinnosti olomoucké kapitulní konzistoři.

Na základě studia archivních materiálů uložených v knihovně Centra Aletti Velehrad-Roma v Olomouci, můžeme konstatovat, že se tento „prozatímní“ misál z roku 1972 postupně uplatňoval v pastorační praxi. Církevněslovanské mše sloužil na prvním místě sám sestavovatel misálu, tedy Vojtěch Tkadlčík, a to nejen v místě svého působení ve farnosti Skřipov u Opavy,¹⁶ ale též při návštěvách jiných farností a v neposlední řadě na slavném moravském poutním místě na Velehradě při různých příležitostech, zejména při cyrilometodějských oslavách.

Misál z roku 1972 užívali také kněží z bližšího okruhu spolupracovníků, přátel a žáků V. Tkadlčíka. Mezi ně patřil např. Rudolf Smahel, v současné době docent Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, jenž byl Tkadlčíkovým studentem v krátké etapě dočasně obnovené olomoucké bohoslovecké fakulty v letech 1969-1974. Po udělení státního souhlasu s výkonem duchovenské činnosti v roce 1985 působil R. Smahel jako farář v Budišově nad Budišovkou a navštěvoval V. Tkadlčíka v poměrně blízkém Skřipově. Církevněslovanské mše sloužil zhruba třikrát ročně na významné svátky národních patronů, a to v Budišově i v dalších svých působistích – v Kvasicích u Kroměříže a posléze po pádu komunistického režimu též pravidelně v kostele v Olomouci-Nové Ulici.¹⁷

Z dalších kněží, kteří uváděli misál z roku 1972 do praxe, jmenujme např. Oldřicha Beránka (1912–1998), Josefa Krista (1920–2015), jenž působil jako dlouholetý farář ve farnosti v Trnavě u Zlína či P. Evžena Štulu, administrátora v Písečné u Jeseníku. Misál však byl poskytnut i kněžím a institucím mimo samotnou olomouckou arcidiecézi. V první řadě bylo několik výtisků zasláno na Římskokatolickou cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Praze se sídlem v Litoměřicích, kde se na budoucí kněžské povolání v dobách komunistické totality (s výjimkou krátkého obnovení olomoucké fakulty v letech 1968-1974) připravovali též bohoslovci olomoucké arcidiecéze. V. Tkadlčík dále osobně poslal exemplář misálu Vyšehradské kapitule v Praze, kde přetrvávala (spíše nepravidelná) tradice církevněslovanské bohoslužby zřejmě již od dvacátých let 20. století. Podle svědectví Josefa Bartoně sloužil v osmdesátých letech na Sázavě při příležitosti svátku sv. Prokopa bohoslužby dle misálu z roku 1972 pražský pomocný biskup Jan Lebeda.¹⁸

¹⁴ *Rimskij misal slověnskym jazykem izvoljenijem Apostolskym za Archibiskupiju Olomuckuju iskusa dělja izdan*. Olomouc 1972.

¹⁵ Jedná se o mešní formuláře k následujícím světcům: bl. Panny Marie – Matky křesťanské jednoty; sv. Vojtěcha; bl. Jana Sarkandra; sv. Jana Nepomuckého; sv. Klementa Maria Dvořáka (Hofbauera); bl. Zdislavy; sv. Prokopa; sv. Cyrila a Metoděje; bl. Hroznaty; sv. Gorazda a jeho druhů; sv. Benedikta, Jana, Matěje, Izáka a Kristina; sv. Ludmily; sv. Václava; sv. Hedviky; bl. Anežky České a sv. Klimenta I., papeže a mučedníka.

¹⁶ Do této odlehlé destinace v olomoucké arcidiecézi byl poslán vlivem totalitních úředníků, kteří jej tak jako režimu nepohodlného kněze a badatele chtěli záměrně co nejvíce izolovat.

¹⁷ Údaje v tomto odstavci čerpáme na základě ústního sdělení doc. R. Smahela při osobních konzultacích, za něž vyjadřujeme velmi srdečně poděkování.

¹⁸ Za tuto informaci na základě osobní vzpomínky děkuji doc. PhDr. Josefu Bartoňovi, Th.D.

Definitivní verze *Hlaholského misálu* byla publikována v roce 1992. Misál, jenž odpovídá vybraným pasážím latinského *Missale romanum editio typica altera* z roku 1975¹⁹ a českomoravského *propria*, je otištěn paralelně hlaholicí a latinkou a na rozdíl od přechozích znění neobsahuje biblická čtení, neboť pro bohoslužbu slova jsou předepsány texty dle lekcionáře v češtině. Slavení bohoslužeb podle tohoto misálu již je určeno pro všechny české a moravské diecéze, celebrace hlaholských mší nově nepodléhá ohlašovací povinnosti, nýbrž je ponechána na rozhodnutí místních duchovních správců. Počet mešních formulářů je rozšířen oproti předchozímu vydání na dvacet.²⁰

Hlaholský misál ve všech verzích, najmě však v definitivním znění z roku 1992, je pozoruhodný z jazykového hlediska. V části psané latinkou (a taktéž ve dvou předcházejících verzích) je uplatněna tzv. „česká liturgická výslovnost“, což v praxi znamená vlastně úpravu církevní slovanštiny podle exaktně stanovených zásad bohemizace textu, přičemž na první pohled vysvítají především specifika hláskoslovné roviny misálu, avšak úpravy se týkají i dalších jazykových rovin. Toto jazykové stádium pak zpravidla označujeme jako „Tkadlčikovu“ redakci nové církevní slovanštiny.²¹ V základních obrysech ji můžeme charakterizovat jako jazykový konstrukt vycházející z hypotézy, jak by mohla církevní slovanština v české liturgické praxi vypadat v případě, že by se slovanský kulturní proud rozvíjel v českém prostředí kontinuálně od dob Velké Moravy až po současnost. Lze tak identifikovat tři hlavní „vrstvy“ jazyka *Hlaholského misálu* – a) reflexi do jisté míry hypotetické „normy“ velkomoravské staroslověnštiny (ta je zachována především v části misálu z roku 1992 psané hlaholicí, ale projevuje se též v řadě aspektů v části psané latinkou, která je jazykově progresivnější); b) reflexi mladších jazykových změn doložených především v církevněslovanských památkách českého původu; c) některé jazykové prvky charakteristické již pro samostatný vývoj češtiny.

Mše sloužené podle *Hlaholského misálu* vycházejí z části psané latinkou. Hlaholská část naproti tomu vykazuje odlišné jazykové stádium. De facto je v něm zachována podoba velkomoravské staroslověnštiny, která je (zčásti hypoteticky) stanovena především na základě jazykové charakteristiky *Kyjevských listů*, tedy nejstaršího z dodnes dochovaných souvislých slovanských rukopisů, u nějž se stále více badatelů přiklání k možnosti, že představují dokonce manuskript z doby velkomoravské.²² Také podoba hlaholského písma, jež byla vytvořena pro účely tisku misálu, přímo odráží hlaholici *Kyjevských listů* ve formě polooblé (tedy oproti kulaté hlaholici bulharsko-makedonské redakce a hranaté hlaholici charvátské).

Jak jsme již konstatovali výše, definitivní *Hlaholský misál* z roku 1992 nebyl omezen pouze pro olomouckou arcidiecézi, ale pro celou českomoravskou církevní provincii. Dle našich informací proběhla velmi systematická distribuce výtisků misálu (zejména v olomoucké arcidiecézi byl zakoupen řadou farních úřadů). Sloužení mší v církevní slovanštině je spojeno především s významnými slavnostmi a svátky cyrilometodějské tradice a poutními místy či chrámy zasvěcenými přímo sv. Cyrilu a Metoději. Na Moravě se jedná zejména o Velehrad, autor tohoto textu byl dále osobně přítomen církevněslovanské liturgii dle *Hlaholského misálu* v chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Olomouci-Hejčíně. Jistým „laickým střediskem“ církevněslovanské římskokatolické

¹⁹ *Missale Romanum, editio typica altera*. Città del Vaticano 1975.

²⁰ Oproti verzi z roku 1972 jsou zde navíc zahrnuty formuláře ke sv. Janu Nepomuku Neumannovi, sv. Petru a Pavlu, sv. Radimu a sv. Josafatu.

²¹ V. Tkadlčík však většinu jazykových jevů konzultoval s poměrně širokým okruhem paleoslovenistů a dalších badatelů. Za hlavního spolupracovníka považujeme především světově proslulého profesora slavistiky Vídeňské univerzity Františka Václava Mareše (1922–1994), na jehož autoritu se Tkadlčík odvolává v ediční poznámce k vydání textu. Z dalších odborníků, kteří se podíleli v různé míře konzultacemi nad jazykovou stránkou misálu, můžeme jmenovat Josefa Vašicu, Ludmilu Pacnerovou, Zoe Hauptovou s redakčním kolektivem *Slovníku jazyka staroslověnského* a další.

²² Srov. např. VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Praha 2010, s. 64n.

bohoslužby se stala Velká Bystřice u Olomouce, neboť zdejší chrámový sbor již v osmdesátých letech nastudoval mešní zpěvy a odpovědi lidu při „hlaholské“ bohoslužbě, a to pod vedením P. Josefa Olejníka (1914-2009), mimo jiné významného církevního hudebního skladatele, který je přímo autorem nápěvů k mešním zpěvům k *Hlaholskému misálu*. Právě jeho prostřednictvím začal spolupracovat s velkobystřickým chrámovým sborem již výše zmíněný kněz Rudolf Smahel.

V českých diecézích pak také můžeme uvést řady dokladů užívání *Hlaholského misálu* zejména na památných místech spojených se slovanskou tradicí. Na přání rodiny F. V. Mareše sloužil např. v klášteře Na Slovanech (Emauzský klášter) v Praze v červenci 2008 a 2009 na svátek sv. Cyrila a Metoděje mši podle *Hlaholského misálu* P. dr. Tomáš Mrňávek za zesnulého F. V. Mareše.²³ V Sázavském klášteře má ostatně „hlaholská“ bohoslužba jistou kontinuální tradici dodnes, mezi celebranty patřil např. proslulý duchovní Mons. ThLic. Karel Pilík. V roce 2015 byla hlaholská mše na svátek sv. Prokopa sloužena P. Milanem Hanušem, generálním vikářem Apoštolského exarchátu řeckokatolické církve v ČR (původně římskokatolický kněz, biritualista), jenž příležitostně celebruje mši dle *Hlaholského misálu* či alespoň zařazuje některé její pasáže (eucharistickou modlitbu) do českých mší na některé svátky českých patronů. Taktéž několikrát po roce 2000 sloužil hlaholskou mši za F. V. Mareše v Emauzském klášteře v Praze.²⁴ Od roku 2000 dodnes celebruje církevněslovanské liturgie dle privilegia z roku 1991 doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., JCD., římskokatolický kněz pražské diecéze, a to zhruba čtyřikrát ročně na svátky českých patronů, přičemž téměř pravidelně slouží hlaholskou mši na svátek sv. Václava v kostele sv. Václava v Praze 5 na Smíchově.²⁵ Jisté zvýšení zájmu o církevněslovanskou liturgii podle *Hlaholského misálu* bylo možno registrovat též při příležitosti jubilejního cyrilometodějského roku 2013 (tisíc sto padesáté výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu).

Nyní se přesuňme od otázky, jak je *Hlaholského misálu* využíváno, k otázce, co možnost liturgie v církevněslovanském jazyce české římskokatolické církvi přináší. V této souvislosti je třeba nejprve vymezit její funkci a postavení v dnešní relativně pluralitní pastorační praxi. Zatímco již od dob cyrilometodějských, přes středověk až do výrazných reforem druhého vatikánského koncilu představovala slovanská bohoslužba v římskokatolické církvi výrazné přiblížení liturgického jazyka lidové řeči (vedle dominující latiny), v současnosti má její užití archaizační tendenci. Účastníci bohoslužeb, zvyklí většinou na liturgii vedenou v češtině, se setkávají s jazykem, který je sice částečně bezprostředně srozumitelný, nicméně na druhou stranu obsahuje řadu starobylých výrazových prostředků. Může se tak na první pohled zdát, že funkce „hlaholské bohoslužby“ se poněkud odlišuje od smyslu cyrilometodějského liturgického díla – přiblížit posvátné obřady křesťanského náboženství širším lidovým vrstvám. Avšak nesmíme zapomínat též na druhou, neméně podstatnou funkci díla soluňských bratří, a to dovést slovanský liturgický jazyk k vytříbenosti a estetickým kvalitám srovnatelným s tehdejšími vyspělými jazyky evropské vzdělanosti, s latinou a řečtinou.

Koneckonců, dějiny se neopakují a v tomto smyslu je třeba posuzovat i sledovanou problematiku prizmatem současnosti. Můžeme tak konstatovat, že církev v Českých zemích „se může pyšnit tím, že kromě latinského a českého jazyka máme i po posledním koncilu možnost slavit bohoslužbu v řádné formě římské liturgie také ve staroslověněštině.“²⁶ Díky erudici svého hlavního

²³ Tuto informaci uvádíme na základě osobního rozhovoru s T. Mrňávkem z 15. prosince 2015. Dr. Mrňávkovi vyjadřujeme srdečné poděkování.

²⁴ Vycházíme z údajů získaných na základě osobního rozhovoru s P. Milanem Hanušem.

²⁵ Tyto informace jsme získali z osobního rozhovoru se Stanislavem Příbylem z 15. prosince 2015. Dovolujeme si vyjádřit velké a srdečné poděkování doc. PhDr. Josefu Bartoňovi, Th.D., za zprostředkování výše uvedených kontaktů.

²⁶ Viz HORKÝ, Štěpán: Impulzy slovanské bohoslužby pro současnou liturgickou praxi. In *Teologické texty*,

editora, teologa a paleoslovenisty Vojtěcha Tkadlčíka, je k dispozici misál mimořádné kvality, který můžeme bez pochyb vnímat jako dílo stále živé cyrilometodějské tradice.

SUMMARY: SLAVONIC LITURGY IN THE PRESENT-DAY CZECH ROMAN CATHOLIC CHURCH AS A LEGACY OF CYRIL AND METHODIUS. The Slavonic Roman Catholic liturgy was not used continuously in the Czech milieu. This fact is in contrast with other Slavonic countries. Although it had been translated to Bohemia directly from Great Moravia, the Church Slavonic culture was preserved only until the end of the 11th century. Charles the Fourth brought the Slavonic liturgy back to Prague in the half of the 14th century, but the masses were celebrated by Dalmatian priests in accordance with Croatian Church Slavonic mass books and only in one place – in the monastery “Na Slovanech” (lately also called the “Emausian Monastery”). There is also one important contrast with the rest of Slavonic nations – the Church Slavonic culture existed parallel to the Old Czech literature and the Latin liturgy. The process of reconstruction of the Church Slavonic liturgy in the Czech milieu began in the second half of the 19th century and it was connected especially to works of Josef Vajs. Later, in 1922, he published a short basic compilation of the Church Slavonic texts, in accordance with a privilege from 1920. The liturgical texts of Josef Vajs did not achieve acceptance in the Czech Roman Catholic Church. Contemporary liturgical texts were prepared by Vojtěch Tkadlčík (a famous Czech linguist and theologian) afterwards. They are known as so-called “Glagolitic Missal”, which was published twice – in 1972 (a trial version intended just for the archdiocese of Olomouc) and in 1992. The final version of the missal can be considered a “linguistic construct” presenting what would the Czech Church Slavonic have looked like if the tradition was not interrupted. Without any doubts, it follows the Cyrillo-Methodian tradition and Czech Roman Catholic Church today has a possibility of celebrating masses in the Church Slavonic. Of course, it is not major and common way for celebrating masses, but it serves as an alternative, especially at the occasion of holidays of national saints (Ss. Cyril and Methodius, St. Wenceslas and others).

Doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.
Palacký University Olomouc
Faculty of Arts
The Department of Czech Studies
Křížkovského 8
771 47 Olomouc
The Czech Republic
miroslav.veprek@upol.cz